Doi: 10.31470/2309-15-17-2020-1-151-160 УДК 81’367.625

Semantic types of compound sentences in Ukrainian language (on the material of the story “Pain and anger” by Yevhen Hutsalo)

Семантичні типи складносурядних речень в українській мові (на матеріалі повісті «Біль і гнів» Євгена Гуцала)

Tetiana Chuban
Ph.D. in Philological Sciences,
Associate Professor

Тетяна Чубань
кандидат філологічних наук,
доцент

E-mail: chuban1960@ukr.net
ORCID iD: orcid.org: 0000-0002-7199-0684

Pereiaslav-Khmelnytsky
Hryhorii Skovoroda State
Pedagogical University
30, Sukhomlynskyi Str.,
Pereiaslav, Kyiv Reg.,
Ukraine, 08401

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький
державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди»
вул. Сухомлинського, 30,
м. Переяслав, Київська обл.,
Україна, 08401

Larysa Kardash
Ph.D. in Philological Sciences,
Associate Professor

Лариса Кардаш
кандидат філологічних наук,
доцент

E-mail: kkardashlarysa@gmail.com
ORCID iD: orcid.org: 0000-0002-2098-0240

Pereiaslav-Khmelnytsky
Hryhorii Skovoroda State
Pedagogical University
30, Sukhomlynskyi Str.,
Pereiaslav, Kyiv Reg.,
Ukraine, 08401

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький
державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди»
вул. Сухомлинського, 30,
м. Переяслав, Київська обл.,
Україна, 08401

Original manuscript received: March 28, 2020
Revised manuscript accepted: March 29, 2020

ABSTRACT. *Recently, there has been a marked increase in the interest of researchers in the issue of syntactic unit – a sentence in the Ukrainian language. Syntax scholars believe that syntactic concepts should be viewed not only from a formal grammatical point of view, but also from a semantic point of view. The problem of the article is to clarify the peculiarities of the expression of complex sentences in the Ukrainian language, since they (sentences) cover the syntactic level of the language and are inherent only to them; in the analysis of syntactic unit models. Examples of sentences are from Eugene Gutsal’s story*

«Pain and Wrath,» which depicts the people's struggle with oppressors. The study of the components of complex syntax is extremely relevant, as it helps to understand the general structure of expressions and text. Syntax is a component of a language system that is inextricably linked to its other components and whose subject matter is the structure of the connected language, the syntactic structure of the language. The second syntactic unit is the sentences, which are classified by their composition, divided into simple and complex.

The semantic approach to the study of syntax shows quite clearly that the basic sphere of syntactic units is the sphere of meaning, which uses the entire linguistic arsenal to express an opinion. Studies of the features of the basic syntactic unit-sentence are now the focus of attention of linguistic scientists. However, the problem of organizing a semantic syntactic sentence is not yet fully resolved. The semantic-syntactic structure of a complex sentence reflects the relationship between two or more situations. The main features of a complex sentence are the equivalence of predicative parts, conjunctions, the position of predicative units, intonation of parity.

The semantic-syntactic relationships between the parts of a complex sentence and the means of communication in conjunctive (complex and compound) and non-conjunctive complex sentences underlie the semantic-syntactic structure of the sentence. Complex conjunctive sentences, depending on the nature of the relationship between the parts and the means of expression, have traditionally been divided into compound and complex.

Between the parts of complex sentences there are the following substantive relations and their shades: unitive (the list of simultaneous or compatible phenomena, the list of sequential phenomena, consequential-inferential relations), adjectives, gradational, opposing, comparative, separating (alternation of phenomena, incompatibilities). Each semantic type of compound sentences has its own significant relations between the constituent parts, which differ in character.

Key words: *semantic relations, unit of syntax, complex sentence, grammatical structure of sentence, complex sentence.*

Актуальність теми дослідження. Актуальною проблемою нині є висвітлення особливостей синтаксичної будови мови, вираження значень одиниць складного синтаксису, адже синтаксична теорія інтенсивно розвивається. Серед традиційних методичних прийомів вивчення складного синтаксису чільне місце займають спостереження над реченням. Опрацьовуючи конкретну тему, добираючи приклади речень, простежуємо закономірності української мови, які особливо чіткі в її літературному варіанті. Велике значення має здатність оцінювати місце речення і його форм у стилістичній структурі тексту, насамперед художнього. Важливо використовувати на заняттях ілюстративний матеріал з високохудожніх текстів, добирати його з кращих поетичних і прозових творів українських письменників.

Художній доробок Євгена Гуцала (1937–1995), лауреата Національної премії імені Т. Г. Шевченка, автора численних оповідань, ряду поетичних збірок, романів і повістей, публіцистичних і літературно-критичних виступів – багаточисельний. У повісті «Біль і гнів» автор повертається до буремних років Другої світової війни, змальовує складну долю своїх героїв, їх мужність. Ці герої – люди різного віку, та їх об'єднує гаряча любов до рідної землі, почуття високої людської гідності. Художня мова письменника є прикладом багатства живої мови, зразком високої майстерності.

Постановка проблеми. У питанні про семантичні відношення у складносурядних реченнях виявляються певні розбіжності. Таким чином, проблема організації складносурядного речення з семантико-синтаксичного боку остаточно ще не розв'язана. У статті поєднано усе цінне, апробоване, що пов'язано з вивченням складносурядного речення; в основі аналізу складносурядних речень – різноаспектна характеристика речення як основної синтаксичної одиниці І.Р.Вихованця.

Проблема статті – дослідити типологію семантичних відношень у складносурядних реченнях у сучасній українській мові

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасний стан науки про мову вимагає повніше досліджувати питання складного синтаксису української мови, завершальної ланки мовної системи. До проблеми складного речення у сучасній українській мові зверталося не одне покоління мовознавців, про що свідчать праці С.П. Бевзенка, І.Р. Вихованця, А.П. Грищенка, Н.Л. Іваницької, А.Г. Кващука, О.С. Мельничука, К.Ф. Шульжука та ін. У працях «Граматика української мови. Синтаксис» (Вихованець, 1993: 368), «Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія» (Селіванова, 2006: 160) описано особливості складного синтаксису сучасної української мови, особливу увагу приділено вивченню синтаксичних одиниць.

Здобутки сучасної граматики безсумнівні, але не втратили своєї актуальності такі загальнотеоретичні проблеми, як дослідження так званих складних речень ускладненого типу, співвідношення між граматичною будовою складного речення і його семантикою та ін. Особливу увагу необхідно приділити розгляду складного речення як єдиного комунікативного цілого, хоча частини складного речення подібні до простого речення, особливо з формального і семантичного поглядів.

Мета статті – встановити і описати значення складносурядних речень у синтаксичній системі, адже граматична структура підпорядкована загальній структурі мови. Готуючи статтю, ми мали на меті вирішити такі завдання: дослідити семантико-синтаксичну організацію складносурядного речення; проаналізувати семантичні відношення у складносурядних реченнях повісті «Біль і гнів».

Матеріал і методи досліджень. Мета статті зумовила застосування комплексу теоретичних і емпіричних методів. Застосовано методи аналізу

й синтезу, завдяки яким узагальнено й конкретизовано теоретичні засади дослідження проблеми, проаналізовано й прокоментовано наявні термінологічні визначення явищ складного синтаксису. Використано метод культурологічного аналізу для вияву мовних засобів у текстах. Вивчаючи речення, вважаємо за доцільне добирати приклади з творів українського письменника Євгена Пилиповича Гуцала, мова яких наближена до загальнолітературної, хоча збереглася в них і діалектна лексика. Приклади речень пропонуємо з повісті Є. Гуцала «Біль і гнів», у якій зображено епізод з багатовікової народної боротьби проти загарбників. У цій повісті автор увів основний словниковий склад народної побутової мови, значно збагативши його.

Результати та їх обговорення. Семантико-синтаксичні відношення між частинами складного речення і засоби оформлення зв'язку в сполучникових (складносурядних і складнопідрядних) і безсполучникових складних речень лежать в основі семантико-синтаксичної структури речення. Складні сполучникові речення, залежно від характеру зв'язку між частинами та засобами його вираження, традиційно поділяються на складнопідрядні, напр.: «*Попереду, за рідкими деревами, лежав шлях, що вів до сусіднього села, до Овечачого, а звідти – ще далі, через поле до вузькоколійки, де, казали, пролягає лінія фронту*» (Гуцало, 1980: 20) і складносурядні, напр.: «*Скрізь уже чорніли вивергнуті брили, й наче пахло осіннім полем – стомленою за літо землею, схопленою легеньким морозцем*» (Гуцало, 1980: 27).

Складносурядні речення – це речення, у яких предикативні частини – синтаксично рівноправні, і поєднуються в одне граматичне та смислове ціле сполучниками сурядності. Основними ознаками складносурядного речення є рівнозначність предикативних частин, сполучники сурядності, позиція предикативних одиниць, інтонація сурядності. Семантико-синтаксична структура складносурядного речення відображає відношення між двома ситуаціями або між більшою їх кількістю. Складносурядне речення з семантичного погляду поліпропозитивне, тобто орієнтоване на вираження не однієї пропозиції, як у простому реченні, напр.: «*В серце моє стукає попіл загиблих*» (Гуцало, 1980: 4), а комплексу пропозицій (Вихованець, 1993: 283), напр.: «*Ступила Віра на шлях, а тут де не взялися сани*» (Гуцало, 1980: 16).

Складносурядне речення насамперед являє собою семантичну (змістову) єдність, напр.: «*Степан Яcько – у всьому чорному, тільки чуні на ньому з червоної гуми, та світлі, джерельної чистоти очі світяться*» (Гуцало, 1980: 12). У цьому реченні висловлено думку про те, що світлі, джерельної чистоти очі Степана Яська світяться, він одягнений у всьому чорному. Кожна з двох частин цього складного речення може функціонувати як окреме просте речення і мати своє смислове навантаження, але разом вони є цілісним синтаксичним вираженням зображення портрета Яська.

Проте, є випадки, коли складові частини складного речення не мають самостійно семантики, і тому не можуть вживатися окремо, напр.:

«*Він дістав із кишені чужинецьку запальничку, крутнув коліщатко – й біленький вогник замерехтів над пожовтілими від куріння пальцями*» (Гуцало, 1980: 8). У цьому реченні частина «*й біленький вогник замерехтів над пожовтілими від куріння пальцями»* не може самостійно існувати і без попередньої частини її зміст – незрозумілий («*він дістав із кишені чужинецьку запальничку, крутнув коліщатко»*). Тому складне речення можна визначити як цілісне синтаксичне вираження єдиної складної думки, як знак взаємопов'язаних ситуацій, що виражені за допомогою певних семантико-синтаксичних відношень.

Для характеристики граматичної структури складносурядного речення досить важливим є питання про кількість складових частин у ньому (Грищенко, 1969: 7). Мовознавець К. Ф. Шульжук вважає, що основний тип складних речень становлять речення мінімальної будови, що завжди включають дві граматичні основи, мають один рівень членування на межі частин (Шульжук, 1989: 6). Складні речення зі сполучниками сурядності поділяють на елементарні і неелементарні (за Вихованцем І. Р.). Елементарні складносурядні речення є вихідними й складаються з двох предикативних частин, напр.: «*В хаті холодно і, либонь, тітка не скидає з себе латаної кожушанки*» (Гуцало, 1980: 14). Неелементарні складносурядні речення складаються із трьох і більше предикативних частин, напр.: «*Не було їй стоку, і в землю не просякала, то вже й дерева легко та ніжно зазеленіли, й трави молодої густо взялось, а вода синіла на краю городів погожими ранками, а ввечері ставала темно-голубою і таємниче задуманою…*» (Гуцало, 1980: 49).

Семантичний тип складносурядних речень визначають семантико-синтаксичні відношення між сурядними частинами. Відповідно до семантико-синтаксичних відношень між компонентами І. Р. Вихованець виділяє дев'ять основних семантичних типів складносурядних речень (Вихованець, 1993: 310).

Єднальні сполучники позначають єднальні семантико-синтаксичні відношення між предикативними частинами в складносурядному реченні. При єднальному зв'язку між собою з'єднуються рівноправні речення (частини). Вони є сумісні за смислом та доповнюють одне одного. Засобами вираження єднальних відношень є інтонація та єднальні сполучники *не тільки…а й, і (й), ні…ні, як…так, та, а (в значенні і), ані…ані, а там, а потім, а тому, і…і, теж, також*, напр.: «*Коло церкви в хатині під червоною бляхою (тут раніше містилась колгоспна контора) тепер розташувалась управа, й Ілько хотів хутенько прошмигнути мимо*» (Гуцало, 1980: 22). Окремі сполучники характеризуються широким спектром вираження смислових відношень. Так, сполучник *і* може реалізовувати єднально-часові та інші відношення, тому при розгляді смислових відношень між предикативними частинами у складносурядних реченнях потрібно відштовхуватися від типу сполучника, використаного для поєднання його компонентів, напр.: «*Сава Григорович, покопавши трохи, геть зовсім захекався, тепер стояв, випроставшись, тримався*

рукою за груди, віддихувався, і по його блідому, хворобливому обличчю розповзалась жовтизна» (Гуцало, 1980: 28).

Перший семантичний тип складносурядних речень – часові, які вирізняються семантичною симетрією, коли виражають значення одночасності, напр.: «*Лясота спинився, суплячись, і вона теж зупинилась*» (Гуцало, 1980: 9), і частково, коли виражають значення послідовності, напр.: «*І знову кашлянуло Віриним голосом, зовсім близько, під самими дверима, й тоді Христина вже відчинила відразу двері*» (Гуцало, 1980: 6).

Другий семантичний тип складносурядних речень – зіставні. Вони виражають зіставні відношення між сурядними частинами. Сурядні частини поєднується за допомогою сполучника *а.* У складносурядних зіставних реченнях зіставляється зміст частин, є зіставлювані предмети і явища. Виділяють власне зіставні відношення між предикативними частинами, тобто відношення без будь-яких додаткових семантичних відтінків, напр.: «*Коло хатини росло кілька дубів, дебелих, розлогих, а також стриміли якісь обчухрані, покалічені сливи та вишеньки*» (Гуцало, 1980: 45).

Складові частини складносурядних речень з розподільно-зіставними відношеннями, повідомляючи про розподіл дій, ознак, що стосуються одного й того ж явища, предмета, особи, одночасно вказують і на зіставлення їх, напр.: «*Панас Бурдейний гідно оцінив жарт Отто Ляметца, і його тонкі губи затремтіли в хижій, вовчій усмішці*» (Гуцало, 1980: 31).

У структурах з зіставно-наслідковими відношеннями наслідок передається другою частиною, напр.: «*Після того по яких весіллях не ходила, яких молодих не бачила, а такої, як ти, ніде не було*» (Гуцало, 1980: 26).

Протиставні відношення характеризуються протилежним змістом сурядних частин і поєднуються за допомогою сполучників *а, але, проте, однак, зате,* напр.: «*Все своє життя не знала чоловіків, не породила жодної дитини, зате чи не половину людей у нашому селі прийняли її руки*» (Гуцало, 1980: 16). Складносурядне протиставне речення – закрита структура, що має певний порядок розташування предикативних частин: частинка «*зате чи не половину людей у нашому селі прийняли її руки»* є після першої частини складносурядного речення «*Все своє життя не знала чоловіків, не породила жодної дитини*» та компенсує те, про що йдеться в першій. Протиставлення передається сполучником *зате.*

Складносурядні речення з протиставними сполучниками охоплюють протиставні відношення, напр.: «*Віра сперлась ліктем на солому, хотіла вискочити з саней, проте Лясота вловив той рух і вчасно схопив за руку*» (Гуцало, 1980: 17). Такі речення незалежно від однорідного чи неоднорідного їх складу є тільки двокомпонентними, напр.: «*Степан Ясько, вірний Ільків товариш, поклавши голову в чорній овечій шапчині на загату, щось казав, але що – розчути не могли*» (Гуцало, 1980: 27).

Складносурядні речення з розділовими відношеннями мають значення взаємовиключення або виражають послідовну зміну явищ, напр.: «*Міцно стулює губи, й лице його стає непроникне*» (Гуцало, 1980: 13); «*Потім вуличкою треба було пройти мимо Віриної хати – й ти на шосейці*» (Гуцало, 1980: 12)/

Приєднувальні відношення у складних реченнях виражають доповнення, напр.: «*Широке лице його було схоже на сируватий підпалок, глибоко посаджені очі випромінювали причаєну муку, і кутики уст ледь здригались подеколи…*» (Гуцало, 1980: 8); «*Славно співали, Христе, й досі у вухах той спів мені…*» (Гуцало, 1980: 26).

За градаційних відношень у складносурядних реченнях із сполучниками *не лише – але й, не лише – а й*, *не … – а й, і* смислове навантаження першої та другої частин чітко розмежовуються, особливо в комунікативному плані, напр.: «*Він таки говорив правду*, *навіть зблід, і його холодне, з постійним недобрим виразом обличчя не те що погарнішало, а пом'якшало й посвіжішало від хвилювання*» (Гуцало, 1980: 9).

Складносурядні речення з причинно-наслідковими відношеннями характеризуються сталим порядком предикативних одиниць та інтонацією. У структурі причинно-наслідкових складносурядних речень використовуються єднальні сполучники, які виступають важливим засобом увиразнення причиново-наслідкових відношень, напр.: «*Отто Ляметц схвально покивав головою Бурлейному, і той, може, вперше за нинішній день усміхнувся*» (Гуцало, 1980: 53).

Умовно-наслідкові складносурядні речення являють собою трансформацію складнопідрядних речень із підрядними умови, напр.: «*Ополонку вирубали на ставу, і у ставу жіноча сорочка бовтається, й ніхто не бере*» (Гуцало, 1980: 11).

Обмежувальні відношення вказують на певне обмеження, вияв якогось явища чи дії (із елементами *тільки, лише*), напр: «*Біль стискував серце, і вона ладна була всю себе віддати, все своє життя, тільки б усе скінчилося, тільки б настав кінець смертям і страшному божевіллю*» (Гуцало, 1980: 49).

Отже, кожен семантичний тип складносурядних речень має свої значеннєві відношення між складовими частинами, які різняться за своїм характером.

Аналізуючи складносурядне речення, необхідно вияснити, які змістові відношення та їх відтінки існують між частинами (простими реченнями): єднальні (перелік одночасних або сумісних явищ, перелік послідовних явищ, наслідково-висновкові відношення), приєднальні, градаційні, протиставні, зіставні, розділові (чергування явищ, несумісність явищ, непевність сприйняття), а також якими засобами зв'язані частини у складносурядному реченні (сурядна інтонація, сурядні сполучники, порядок розташування частин, спільний другорядний член, наявність у наступному реченні співвідносного займенника або прислівника).

Різні відношення між компонентами складних речень з сурядністю і підрядністю можна визначити у такому реченні: «*Хата поволеньки вихолола, й піч, на якій лежала разом із сином, уже не гріла, й Ілько почав усе тісніше горнутися до матері та вкутувався з головою у лахмани, якими був укритий*» (Гуцало, 1980: 12). У цій синтаксичній конструкції є частини, які пов'язані підрядним зв'язком, і є компоненти, пов'язані сурядним зв'язком.

Є багатокомпонентні складні речення, які складаються з кількох предикативних частин, що можуть поєдуватися різними типами синтаксичного зв'язку, напр.: «*Надворі – молочний день; білі, пухкі хмари вкутали небо, пливуть і наче не пливуть; сонячне проміння заплуталося в них, не може проникнути на землю, проте повітря просякнуте молочним сяйвом, і воно починає різати очі*» (Гуцало, 1980: 12). У цій синтаксичній конструкції є частини, які пов'язані недиференційованим синтаксичним зв'язком, і є компоненти, пов'язані сурядним зв'язком. Складні багатокомпонентні конструкції являють собою окремий різновид складного речення, що має ряд специфічних ознак (Шульжук, 1986: 170).

Як і прості речення, складносурядні речення за метою висловлювання поділяються на розповідні, напр.: «*До війни на першому поверсі тримали мішки з цукром, а тепер під ногами шаруділо й розповзалось якесь зерно*» (Гуцало, 1980: 56); питальні, напр.: «*Сьогодні сходяться, а завтра він уже мусить тікати, переховуватись, чекати кращих часів, подався, а чи знову прийде?..*» (Гуцало, 1980: 25); спонукальні, напр.: «*Поминули гатку, й на протилежному березі сказали їм згуртуватись, іти тісніше*» (Гуцало, 1980: 55).

Щодо інтонації складносурядні речення розділяють на окличні, напр.: «*Їх усіх пригнали сюди, а Юз прийшов добровільно*!» (Гуцало, 1980: 30) і неокличні, напр.: «*Його вузьке, якесь замшіле обличчя, напружуючись, усе більше і більше спотворювалося, злішало і, здавалося, цей вираз так назавжди й задубіє на ньому*» (Гуцало, 1980: 36).

Мовознавці зазначають, що є сурядні словосполучення, утворюванні за допомогою сурядних сполучників і сполучних виразів, залежно від конкретного характеру сурядного зв'язку між їх членами, які поділяються на п'ять різновидів: єднальні, розділові, зіставно-протиставні, градаційні, пояснювальні.

Висновки та перспективи. Вивчення та опис синтаксичних явищ сучасної української мови неможливі без ілюстративних прикладів. Мова художніх творів Євгена Гуцала – важливий матеріал для розрізнення певних типів речень. Поетичні та прозові твори Є. Гуцала стали надбанням української літератури, дорогим скарбом народу, звертаючись до якого, ще не один раз згадаємо його позитивні образи. Проведений аналіз мовного матеріалу дозволив дійти висновку про системний характер функціонування складносурядних речень.

Синтаксичний рівень – складно організований мовний шар, який дозволяє розгляд синтаксичних одиниць з різних боків і дозволяє спрямувати у певні аспекти їх дослідження. Семантичний підхід до вивчення синтаксису досить виразно показує, що основною сферою складносурядних речень є сфера значення, що заради висловлення думки використовується весь мовний арсенал. Семантико-синтаксичні відношення між сурядними частинами визначають семантичний тип складносурядних речень. Відповідно до семантико-синтаксичних відношень між компонентами є дев'ять основних семантичних типів складносурядних речень. Дослідження особливостей основної синтаксичної одиниці (речення) перебувають і тепер у центрі уваги вчених-лінгвістів. Вивчення семантико-синтаксичної цілісності предикативних частин, яке актуальне і нині, потребує подальшої розробки. У рамках отриманих результатів можна намітити перспективу подальшого студіювання у цьому напрямку: простеження синтаксичних засобів у граматичній системі та доведення неоднорідності синтаксичних одиниць.

Література

1. Вихованець І. Граматика української мови. Синтаксис: підручник. Київ, Либідь, 1993. 368 с.
2. Грищенко А. Складносурядне речення в сучасній українській літературній мові. Київ, Наук. думка, 1969. 154 с.
3. Гуцало Є. Двоскладне речення в українській мові. Київ, Вища школа, 1986. 167 с.
4. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2006. 716. Бібліогр.: 577 назв.
5. Шульжук К. Складні багатокомпонентні речення в українській мові. Київ, Вища шк., 1986. 181 с.
6. Шульжук К. Складне речення в українській мові: посібник для вчителів. Київ, Рад. шк., 1989. 134 с.

References

(Транслітерація)

1. Vykhovanets I. Hramatyka ukrainskoi movy. Syntaksys: pidruchnyk. Kyiv, Lybid, 1993. 368 s [in Ukrainian].
2. Hryshchenko A. Skladnosuriadne rechennia v suchasnii ukrainskii literaturnii movi. Kyiv, Nauk. dumka, 1969. 154 s [in Ukrainian].
3. Hutsalo Ye. Dvoskladne rechennia v ukrainskii movi. Kyiv, Vyshcha shkola, 1986. 167 s [in Ukrainian].
4. Selivanova O. Suchasna linhvistyka: terminolohichna entsyklopediia. Poltava: Dovkillia-K, 2006. 716. Bibliohr.: 577 nazv [in Ukrainian].
5. Shulzhuk K. Skladni bahatokomponentni rechennia v ukrainskii movi. Kyiv, Vyshcha shk., 1986. 181 s [in Ukrainian].
6. Shulzhuk K. Skladne rechennia v ukrainskii movi: posibnyk dlia vchyteliv. Kyiv, Rad. shk., 1989. 134 s [in Ukrainian].

АНОТАЦІЯ. У статті розглядаються теоретичні аспекти проблеми семантичних відношень у межах складносурядних речень. У статті виділено основні аспекти дослідження будови синтаксичної одиниці – речення, його ролі у сучасній українській мові. Досліджено питання про значення спостереження над складносурядним реченням під час вивчення сучасної української мови на матеріалі повісті Євгена Гуцала «Біль і гнів». Описано параметри функціонування складносурядних речень. Виділено та охарактеризовано групи складносурядних речень української мови, що мають свої особливості. Обґрунтування підтверджено прикладами.

Зроблено висновки про те, що речення – це одиниця синтаксису, у якої є свої диференційні ознаки, і вона є одиницею вищого рівня мови. Вказано, що аналізовані складносурядні речення є компонентами граматичної структури мови для її функціонування. Авторами підкреслюється важливість дослідження структури речень для теоретичної граматики.

Ключові слова: семантичні відношення, одиниця синтаксису, складне речення, граматична будова речення, складносурядне речення.

Чубань Татьяна, Кардаш Лариса. Семантические типы сложносочененных предложений в украинском языке (на материале повести «Боль и гнев» Евгения Гуцало). В статье рассматриваются теоретические аспекты проблемы семантичных отношений в рамках сложносочиненных предложений. В статье выделены основные аспекты исследования строения синтаксической единицы – предложения, его роли в современном украинском языке. Исследован вопрос о значении наблюдения над сложносочиненным предложением при изучении современного украинского языка на материале повести Евгения Гуцало «Боль и гнев». Описаны параметры функционирования сложносочиненных предложений. Выделены и охарактеризованы группы сложносочиненных предложений украинского языка, которые имеют свои особенности. Обоснование подтверждено примерами.

Сделаны выводы о том, что предложение – это единица синтаксиса, у которой есть свои дифференциальные признаки, и она является единицей высшего уровня языка. Указано, что рассматриваемые сложносочиненные предложения являются компонентами грамматической структуры языка для ее функционирования. Авторами подчеркивается важность исследования структуры предложений для теоретической грамматики.

Ключевые слова: семантические отношения, единица синтаксиса, сложное предложение, грамматический строй предложения, сложносочиненное предложение.